

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1966.4.07>

V. VÄRV

ONOMATOPOEETILISTE VERBIDE HÄÄLIKULISEST STRUKTUURIST

Piltlikult ja tabavalt kirjutab G. J. Ramstedt, et ümbritsev loodus räägib meiega helide keeles, mida meie kõrv ei suuda õigesti häälikutena analüüsida ega keele piiratud häälikulised vahendid küündivalt edasi anda.¹

Samu või sarnaseid helisid ning hääliitsusi antakse keeliti edasi erinevalt. Seda tingib keelte erinev häälikusüsteem ja sõna struktuur (vokaalide ja konsonantide suhe ja asend, silpide arv jm.). Mida lähedasemad on keeled oma häälikulise süsteemi poolest, seda suurem on võimalus leida onomatopoeetiliste sõnade häälikulises kujus ühtelangemisi või sarnaseid jooni. Nii on näit. läänemeresoome keelte onomatopoeetikas väga palju ühist, kuid on raske otsustada, kas ühised tüved on üksteiselt laenatud, eri keeltes iseseisvalt paralleelselt tekkinud või pärinevad juba läänemeresoome aluskeelest või veelgi vanemast ajajärgust. Ka sugulaskeelkondade (nagu soome-ugri, türgi-tatari ja mongoli) onomatopoeetikas võib leida nii ühisnähtusi kui ka sarnaseid tüvesid. Näit.² türgi *ün, in*, mongoli *in* märgivad (vaikset) häält (vrd. soome *inistä, ynistä*, eesti *inise*) või korea *kor-*, türgi *qorqulda-, qorqura-*, mongoli *qorqira-*, mis annavad edasi norskamist, narisemist (vrd. soome *korista, kuorsata*). Aga siia sobiks kõrvutada veel ka indo-euroopa keeltest kas või saksa *schnarchen* 'norskama', *scharren* 'narisema, norisema' ja vene *хпанерь* 'norskama', milles kõigile nimetatud keeltele on ühine antud heli kõige ilmekalt iseloomustav komponent *r*. Eriti palju sarnast leidub sõnades, mille helijälendus on otsesem, mõneti imitatsioonile lähenev, s.t. heli iseloom on niisugune, et teda saab häälikutes täpsemalt, natuurilähedasemalt edasi anda. Sellelaadse näitena esitab O. Jespersen saksa *kikeriki*, inglise *cock-a-doodle-doo*, taani *kykeliky*, rootsi *kukeliku* ja prantsuse *coquelico*,³ mis meilegi on tõlkimata arusaadavad. Loetelule võiks lisada vene *кукареку*. Ka eesti vastetes *kukeleegu* ja *kukuruugu* ei tarvitseks tingimata otsida laenu-list elementi, vaid võtta neid kui vastava hääliitsuse eestikeelseid «tõlkeid».

Kuigi moodustunud igas keeles seal olemasoleval häälikumaterjalil, on ometi just onomatopoeetilised ja deskriptiivsed sõnad see ala, kus esineb arvukalt mitmesuguseid «foneetilise distsipliini» rikkumisi, häälikute tavalise esinemuse normidest kõrvalepõikamisi. P. Ravila toob oma kirjutises muu hulgas ära ka Fr. Spechti «Nochmals: die äusere Sprachform als Ausdruck der seelischen Einstellung» esitatud sellekohaseid näiteid saksa ja leedu keelest.⁴ Specht näiteks on juhtinud tähelepanu sellele, et saksa keeles on afrikaat *tsch* ebatavaline, kuid kõikjal, kus saksa keeleala piirneb slaavi omaga, on

¹ G. J. Ramstedt, Über onomatopoeische Wörter in den altaischen Sprachen. «Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikakauskirja» 1951, Nr. 55, lk. 106.

² Sealsamas, lk. 109.

³ O. Jespersen, Die sprache, ihre natur, entwicklung und entstehung. Heidelberg, 1925, lk. 386.

⁴ P. Ravila, Onomatopoeettisten ja deskriptiivisten sanojen asema kielen äännesysteemissä. Kielen opissa. Helsinki, 1957, lk. 84.

häälik omaks võetud ja esineb niisugustes sõnades nagu *rutschen*, *putschen*, *knutschen*, *pitschen* jne., milles see, kelle emakeeleks on saksa keel, tajub kohe afektivist kõrvalmaitset. Leedu keelele võõrad *c* ja heliline *z* esinevad deskriptiivsetele sõnadele lähedastes sõnades, nagu *cackà* 'nukuke', *cibnóti* 'mõkitama', *cinkerėti* 'klirisema', *kibyza* 'kõhn inimene' jm. P. Ariste nendib, et interjektsioonides ning onomatopoeetilistes, vähem deskriptiivsetes, deminutiivsetes ja pejoratiivsetes sõnades võib olla keele tavalisest fonoloogilisest süsteemist erinevat häälikute esinemust; võib leiduda helilisi sulghäälikuid, isegi imihäälikuid jms.⁵ Eesti keelele ebataoline häälik *ψ* esineb *ptruu*-interjektsioonis, mis on märkinud hobuse pruuskamist, puristamist, praegu aga kasutatakse enamasti hüüdena hobuse peatamiseks ja lastekeeles nimisõnana 'hobune'.

Väga paljudes, võiks öelda peaaegu kõikides keeltes leiaime onomatopoeetiliste sõnade häälikulises koostises ülejäänud sõnavara omast erinevaid jooni, kusjuures need (konsonantühendid või afrikaat sõna alguses või sõna sees, konsonantide gemineerumine, vokaalide varieerumine jm.) on eri keeltes paljuski üllatavalt sarnased. See osutab, nagu kirjutab P. Ravila, et need sõnad ei ole sugugi mingi üksikindiviidi keeleloomingu meelevaldne tallermaa. «Võime nentida tähelepandavat reeglipärasust, mis on siiski teistsugune kui muudel sõnadel.»⁶ V. Alatõrev on seisukohal, et onomatopoeetiliste deskriptiivsetes sõnades näib olevat nagu oma eriline foneetiline süsteem.⁷ Võib-olla on see veidi palju öeldud, kuid on põhimõtteliselt õige, sest kõrvalekaldumised häälikute tavalistest esinemisnormidest pole kaootilised, vaid küllalt korrapärased. Onomatopoeetiliste sõnade häälikulisel koostisel on oma reeglipärasused, oma häälikuseadused, mis ei ühti täielikult keele muu sõnavara kohta kehtivatega. Seetõttu on neid hilistekkelisteks ja ebastabiilseteks peetud, häälikuloolistes uurimustes ignoreeritud ja märgendiga *o n o m*. «normaalsete», foneetiliselt usaldatavate sõnade killast välja lülitatud. Onomatopoeetiliste sõnade häälikuseadused, kui neid nii võib nimetada, on ühelt poolt avaramad, teiselt poolt ahtamad «normaalsõnade» jaoks kehtivatest seadustest. Ühelt poolt on suurem võimalike häälikukombinatsioonide (eesti keeles sõnaalguline konsonantühend) ja sellega ka sõnastruktuuride hulk, teiselt poolt aga ei esine onomatopoeetilises sõnavaras kõik muudes sõnades võimalikud häälikukombinatsioonid (eesti keeles näit. *mi-*, *sõ-*, *mVb-*, *jVd-* jpt.).

Eesti onomatopoeetilistes sõnades on põhiliseks struktuuriliseks hällbecks konsonantühend sõna algul. Teatavasti pole sõnaalguline konsonantühend eesti keelele omane; isegi laensõnades on tendents üksikkonsonandile. On väga vähe tõenäoline, et kõik konsonantühendiga algavad onomatopoeetilised ja deskriptiivsed sõnad eesti keeles oleksid laenud, kuigi saksa keeles, millest laenamine eelkõige võiks kõne alla tulla, on sõnaalguline konsonantühend vastavas sõnavararühmas sagedane. Massiline laenamine pole tõenäoline juba esiteks sellepärast, et meil pole olnud ulatuslikku eesti-saksa segaasustust, mis oleks seda laadi sõnavara omandamist soodustanud. Kindlasti polnud onomatopoeetika esikohal ka mõisnike ja talupoegade ning kiriku ja talupoegade suhtlemises, samuti ei hiilga varane kirjandus onomatopoeetika rohkusega. Teiseks: tegemist peaks olema väga hiliste laenudega, millest konsonantühend pole veel jõudnud «kuluda» (näit. *prääksuma*, *kruuksuma*, *plagisema*, *klõbisema* jpt.), kuid mis ometi on jõudnud anda erinevate vokaalidega tähenduselt diferentseerunud ridu, nagu *klabisema* — *klibisema* — *klobisema* — *klõbisema*, *plagisema* — *pligisema* — *plõgisema* jne. Kolmandaks: vajadus onomatopoeetiliste laenude järele oli minimaalne, sest eesti keel on kujutatavalt sõnadelt tunduvalt rikkam saksa keelest. Rõhutades eesti onomatopoeetika rikkust ja nüanssikut, väidab M. Veske, et enamasti on neid võimatu indo-euroopa keeltesse täpselt tõlkida; tähendust saab selgitada ainult kirjeldavalt, ligikaudu.⁸ Kahtlemata on laene ka onomatopoeetiliste sõnade seas, kuid neid on vähe; nad jäävad enamasti üksikuks, moodustamata

⁵ P. Ariste, Eesti foneetika. Tallinn, 1953, lk. 107.

⁶ P. Ravila, Onomatopoeettisten, lk. 89.

⁷ В. И. Алатырев, Междометно-наречные повторы в удмуртском языке. Ученые записки Ленинградского университета, вып. 2, № 105. Л., 1948, lk. 225.

⁸ M. Weske, Ueber die historische Entwicklung der finnischen Sprachen im Vergleich mit der der indogermanischen und ueber die Methode der estnischen Grammatik. Antrittsvorlesung. Dorpat, 1875, lk. 10.

varieeruva vokaaliga ridu. Ilmse te laenude näiteks võiks olla *klaperdama* < sks klap-
pern, *klirisema* < sks klirren (ei esine teistes läänemeresoome keeltes), *kloppima* <
sks klopfen, *plumpsatama* < sks plumpsen, *plärisema* < sks plärren, *trampima* < sks
trampeln jmt.

Mitmed uurijad on avaldanud arvamust, et sõnad tervikuna ei tarvitse olla laena-
tud, kuid sõnaalguline konsonantühend läänemeresoome keelte onomatopoeetikas on lae-
natud või tekkinud laensõnade eeskujul. Nii kirjutab L. Kettunen,⁹ et meie keelkonnale
on vanasti olnud võõras kaks konsonanti sõna alguses, aga «praegu tuleb ometigi kl,
kr, tl jne. [...] õige sagedasti nähtavale» (vepsa, karjala, vadjä, liivi, eesti ja isegi
soome keeles), ja paneb selle võõrmõjude (saksa, vene, rootsi keele) arvele. H. Ojansuu
väidab samuti, et läänemeresoome keeltes pole algupäraselt olnud kaht konsonanti (välja
arvatud *ts*) sõna alguses.¹⁰ P. Ravila sedastab, et konsonantühendil sõna alguses, nagu
teistelgi afektiga seotud sõnade foneetilistel iseärasustel, on oma funktsioon,¹¹ kuid on
veendunud, et veele keele süsteemile algselt võõrad moodustised on naaberkeeltest saa-
dud mõjustuste viili.¹² Muidugi pole võimatu, et pidevam kontakt saksa keelega on aval-
danud oma mõju ja saanud toeks sõnaalguliste konsonantühendite moodustumisel eesti
onomatopoeetilistes sõnades. Kuid P. Ariste väidab, et sõnaalguline konsonantühend on
onomatopoeetilistes, deskriptiivsetes, deminutiivsetes ja pejoratiivsetes sõnades vähemalt
murdeti esinenud juba läänemeresoome aluskeeles.¹³ Võib-olla on see nähtus veelgi
vanem, sest näit. ungari keele genuinsetest sõnadest võivad konsonantühendiga alata
ainult onomatopoeetilised sõnad; komi keeles esinevad sõnasiseselt *rsk*, *lsk*¹⁴ (nagu
soome keeles), sõnaalguliselt *bl*, *kl*, *br*, *gr*, *kr*, *tr* jt.¹⁵ (peaaegu nagu eesti keeles). See
ei tarvitse muidugi osutada nähtuse vanusele, küll aga selle keelesisesse tekkimise võima-
lusele. Mistahes keele onomatopoeetika uurijad on juhtinud tähelepanu keele seatud piiri-
dest väljuvatele foneetilistele eripärasustele kujutatavates sõnades. Ei ole mõeldav, et kee-
lest keelde korduvad samalaadsed foneetilised nähtused, mis kannavad ka enam-vähem
ühesuguseid väljenduslikke funktsioone, oleksid keeltesse väljastpoolt tulnud võõrmõjud.
Tarvidus, püüd helide ja häälsüsteemide täpsemaks ja ilmekamaks edasiandmiseks on sünni-
tanud erilised, tavalistest normidest kõrvalekalduvad nähtused kujutatavate sõnade hää-
likulises struktuuris. Ts. Tsöndendambajev märgib kujutatavate nähtuste iseloomu edasi-
andmise grammatiliste (s. o. keeleliste) vahendite, nagu reduplikatsioon, sufiksatsioon jm.,
juures ka häälikute emfaatilist ilmumist.¹⁶ Just niisugust emfaatilist, tunde-
rõhulist laadi on sõnaalgulise konsonantühendi klusiil suuremas osas eesti onomatopoe-
etilistes sõnades (näit. *plagisema*, *plaksuma*, *pladisema*, *platsuma*, *pragisema*, *praksuma*,
kloksuma, *kragisema*, *kraksuma*, *krigisema*, *krudisema* jne.). Tervel real sõnadel on aga
konsonantühend tekkinud teisel teel: klusiilile on ilmestava elemendina lisandunud liik-
vida, näit. vrd. *kaaksuma* — *kraaksuma*, *kaapima* — *kraapima*, *kiiksuma* — *kriiksuma*,
kiuksuma — *kriuksuma*, *kiunuma* — *kriunuma*, *kõbisema* — *krõbisema*, *kõõksuma* —
krõõksuma, *kägisema* — *krägisema*, *kääksuma* — *krääksuma*, *põmmima* — *prõmmima* ja
plõmmima, *põntsutama* — *prõntsutama*, *põnnima* — *plõnnima*, *kõmmutama* — *klõmmu-
tama*, *tilisema* — *trilisema* jt. On kontaminatsioonilise konsonantühendiga algavaid
sõnu, millega paralleelselt eksisteerivad konsonantühendi kummagi komponendiga alga-
vad (erinevate tähendustega) sõnad, näit. *krabisema* — *kabisema* — *rabisema*, *krobi-
sema* — *kobisema* — *robisema*, *krägisema* — *kägisema* — *rägisema*, *pladisema* — *padi-*

⁹ L. Kettunen, Lõuna-vepsa häälik-ajalugu. Tartu, 1930, lk. 12.

¹⁰ H. Ojansuu, Karjala-aunuksen äännehistoria. Helsinki, 1918, lk. 4.

¹¹ P. Ravila, Onomatopoeettisten, lk. 89.

¹² Sealsamas, lk. 92.

¹³ Tartu Riiklikus Ülikoolis peetud läänemeresoome keelte ajaloo loengutes (näit. aastail 1960, 1961).

¹⁴ Д. В. Бубрих, К проблеме изобразительной речи. Ученые записки Карело-финского государственного университета, т. III, 1948, вып. I. Петрозаводск, 1949, lk. 88.

¹⁵ Sealsamas, lk. 89.

¹⁶ Ц. Б. Цыдендамбаев, Изобразительные слова в бурятском языке. Филология и история монгольских народов. М., 1958, lk. 144.

sema — *ladisema*, *plarisema* — *parisema* — *larisema*, *pluristama* — *puristama* — *luristama* jne. Samuti on lähedase tähendusega, kuid siiski mõnevõrra erineva sisuga verbe, mille alguses on erineva klusiiliga konsonantühend, näit. *raksuma* — *kraksuma* — *praksuma*, *rõgisema* — *krõgisema* — *prõgisema*, *rigisema* — *krigisema* — *prigisema*, *lõgisema* — *klõgisema* — *plõgisema* jt.

Kui praegu hääldame onomatopoeetilisi sõnu (eriti konventsionaalses, talitsetud vestluses) ilma erilisel rõhutamata või erilise intonatsioonita, siis nende kaugemel tekkeajal oli ekspressiivne, afektiline element neis kindlasti palju tugevam ja seega võimalus häälikute emfaatiliseks ilmumiseks olemas. Sugulaskeeltes võib leida üleafekteeritud konsonantühendilisi hilismoodustisi, nagu vadjä *šnäkisä* 'nätsuma, naksuma', *štopis* 'lobisema, ladisema', *šnäkki* 'hakk [lind]', vepsä *šmätkähtada* 'matsatada'.

Võib-olla on sõnaalguline konsonantühend algselt esinenud põhiliselt loomade ja lindude häälitsemist edasiandvates sõnades, nagu *kraaksuma*, *krooksuma*, *prääksuma*, millel üksikkonsonandilised vasted puuduvad (välja arvatud need murded, milles konsonantühend on alati taandunud üksikhäälikule). Sellisele oletusele viib heli kujutamise suurem täpsus, suurem helilähedus elusolendite häälitsetuse edasiandvates sõnades. On ju elusolendite häälitsetused ka omamoodi «hääldatud» ja seega tänuväärsem kujutamismaterjal kui muud loodushääled.

Eesti onomatopoeetiliste verbijuurte või -tüvede häälikuline mitmekesisus mahub alljärgnevasse struktuuritüüpidesse, kus *V* märgib lühikest, *VV* pikka vokaali, *V₁V₂* diftongi; *C* üksikkonsonanti, *CC* gemineerunud konsonanti, *C₁C₂* kahe ja *C₁C₂C₃* kolme konsonandi ühendit.

A. I *VC*- (iniseema, ümiseema, uriseema)

- : a) *VCC*- (urrama, õrrama)
- b) *VC₁C₂*- (ähkima, ühmama, ursatama)

II *CVC*- (kobiseema, lagiseema, müdisema, vuriseema)

- : a) *CVCC*- (vurrama, kõmmutama, müttama, koppima)
- b) *CVC₁C₂*- (mütsuma, kopsima, laksuma)
- c) *CVC₁C₂C₃*- (kõlksuma, mürtsuma, tümpsima)
- d) *C₁C₂VC*- (klobiseema, plagiseema, krudiseema)
- e) *C₁C₂VCC*- (prõmmima, plõnnima)
- f) *C₁C₂VC₁C₂*- (klopsuma, platsuma, praksuma)
- g) *C₁C₂VC₁C₂C₃*- (krompsutama, plärtsutama, klõnksama)

B. I *VVC*- (õökima, õökuma, iigama)

- : a) *VVC₁C₂*- (õöksuma, iitsuma, üürgama)

II *CVVC*- (kiiluma, röökima, lõõrima, kaagutama)

- : a) *CVVC₁C₂*- (kiitsuma, vääksuma, kaaksuma)
- b) *C₁C₂VVC*- (kluugutama, kruutama)
- c) *C₁C₂VVC₁C₂*- (kriitsuma, prääksuma, kraapsama)

C. I *V₁V₂C*- (oigama)

- : a) *V₁V₂C₁C₂*- (iuksuma)

II *CV₁V₂C*- (kiunuma, ruigama)

- : a) *CV₁V₂C₁C₂*- (piuksuma, siutsuma, mõirgama)
- b) *C₁C₂V₁V₂C*- (kräunuma)
- c) *C₁C₂V₁V₂C₁C₂*- (kriuksuma, kliuhkama)

Eesti onomatopoeetiliste verbitüvede struktuuri põhiliseks, kõige sagedamini esinevaks tüübiks on konsonant + lühike vokaal + konsonant (tüüp A II), kus alguskonsonandina võivad esineda kõik eesti konsonandid, vokaalina kõik eesti vokaalid (*e* väga harva), sisekonsonandina *b*, *d*, *g*, *h*, *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, harva *p* ja *k*, haruldaselt ka *t*. Vähesel määral leidub ka ainult lühikesest vokaalist ja konsonandist koosnevaid tüvesid (tüüp A I). Onomatopoeetilise verbi tüvi võib komplitseeruda sõnaalgulise konsonantühendi (*kl*, *kr*, *pl*, *pr*, *tr*) moodustumisega (tüübid A II d, e, f, g; B II b, c; C II b, c). Pika

vokaaliga või diftongiga ühekordse sõnasise konsonandiga tüvesid (tüübid B I ja II b, C I ja II b) on üsna harva, näit. *kaagutama, ruigama, kriunuma*. Teiseks võib tüve komplitseerida sõnasine konsonantühend (tüüpides A I, I b, II b, c, f, g; B I a, II a, c; C I a, II a, c), näit. sõnades (*k*)*rapsuma*, (*p*)*raksuma*, *mürtsuma*, *k(l)õmpsuma*. Sõnasise konsonantühendi võib moodustada ka tüvekonsonandile liituv üksikkonsonant (näit. *larpima, kärkima, mühkama, kolkima, kohvatama, krõhmima*). Pikk vokaal ja diftong esinevad peamiselt seostatuna sõnasise konsonantühendiga, näit. *k(r)aaksuma, k(r)iuksuma, k(r)äätsuma, k(r)õõpsima*. Kolmandaks võib tüvi komplitseeruda ka sisekonsonandi gemineerumisega (tüübid A I a, II a), nagu sõnades *p(r)õmmima, lõrrama, pirrama, vurrama, kollama*. Omamoodi komplitseerumisena võib võtta ka *b, d, g* vaheldumist *p, t, k*-ga. Sõna tähendus muutub, kuid tüve struktuur jääb samaks, näit. *kõbistama — kõputama, kaabitsema — kaapima, kõgistama — kõkutama, lõgistama — lõkerdama, vadistama — vaderdama* jt.

Onomatopoeetilistele verbidele aluseks olevate helide omadustes võib eristada kvantitatiivset ja kvalitatiivset külge. Helide kvantitatiivse karakteristika moodustavad pidevus, kestus ja osaliselt intensiivsus. Kvalitatiivsest küljest iseloomustab helisid kõlavärv, kõrgus, helilisus jm. Onomatopoeetiliste verbitüvede struktuurivalemid või maldavad n.-õ. puhtal kujul, neile konkreetset häälikulist sisu andmata otsustada vastastruktuuriliste sõnadega edasiantavate helide kvantitatiivsete omaduste (pidevus, kestus) üle. Heli intensiivsuse kohta puhas struktuur midagi kindlat ei näita, kuigi alguskonsonandi komplitseerumine kannab enamasti intensiivistavat iseloomu. Ühekordse sisekonsonandiga verbid (vt. näiteid struktuuritüüpide juures) annavad edasi pidevaid monotoonseid või teravamalt eristamata, üksteisele kiiresti järgnevatest ühikutest koosnevaid helisid. Sisekonsonandi komplitseerumine, s. t. üksikkonsonandi asendumine konsonantühendiga, märgib alati heli momentaansust või katkelisust, andes edasi ühetaolisest, kuid selgesti eralduvatest korduvatest elementidest koosnevat heli. Gemineerunud sisekonsonant osutab heli pikemale kestusele ja ühtlasi ka suuremale intensiivsusele (vrd. näit. *lõrisema* ja *lõrrama, põrisema* ja *põrrama*). Esimese silbi pikk vokaalained pika vokaali või diftongi näol viitab alati heli pikkusele, venitatussele.

Seega peegelduvad onomatopoeetiliste sõnade struktuuris nendega edasiantavate helide ja hääliitsuste kvantiteedilised näitajad. Helide kvaliteedilisi omadusi antakse edasi neile kõlaliselt kõige paremini vastavate häälikute kasutamiseга.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Keele ja Kirjanduse Instituut

Saabus toimetusse
15. XI 1965

В. ВЯРВ

О ЗВУКОВОЙ СТРУКТУРЕ ОНОМАТОПОЭТИЧЕСКИХ ГЛАГОЛОВ

Резюме

Одно и то же звучание передается в разных языках по-разному. Но в то же время существует много общего в структуре и звуковом составе онomatopoeических слов разных языков. В данной статье выявляются характерные черты построения онomatopoeических слов, их «фонетическая недисциплинированность», противоречащая законам построения других, «нормальных» слов. Такими особенностями являются сочетания согласных в начале и в середине слова, удвоение согласных в середине слова, удлинение гласных и т. п. Можно предположить, что это — результат внутриязыкового развития, результат стремления точнее и выразительнее передать звучание в словах. Основным отклонением от обычной фонетической структуры слова в эстонских онomatopoeических глаголах является сочетание согласных (*kl-, kr-, pl-, pr-, tr-*) в начале слова. Подавляющее большинство эстонских онomatopoeических глагольных корней состоит из согласного, короткого гласного и согласного. Осложнение корня различными структурными элементами образует разные новые структуры. Уже по «чистым» структурам без конкретного звукового содержания можно судить о некоторых характерных чертах (длительность, непрерывность или отрывистость и отчасти интенсивность) звучания, которое передается словами определенной структуры. Глаголы, имею-

щие в середине единый согласный, передают беспрерывные и длительные монотонные звучания. Удвоенный согласный в середине слова указывает на продолжительность и более высокую интенсивность звучания. Сочетание согласных в середине слова всегда связано с моментальностью или отрывистостью звучания. Удвоенный гласный или дифтонг в первом слоге всегда указывает на растянутость, удлинение звучания.

*Институт языка и литературы
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
15/XI 1965

V. VÄRV

ÜBER DIE LAUTSTRUKTUR DER ONOMATOPOETISCHEN VERBEN

Zusammenfassung

Dieselben Schalle werden in verschiedenen Sprachen verschiedenartig wiedergegeben. Gleichzeitig gibt es aber viel Ähnliches in der Struktur und der Lautzusammensetzung der onomatopoetischen Wörter in verschiedenen Sprachen. Im Aufbau der Schallwörter stellen sich eigenartige bezeichnende Züge heraus, die den üblichen Regeln der Wortstruktur widersprechen. Als Beispiele einer solchen «phonetischen Unordnung» kann man auf Konsonantverbindungen am Anfang der Schallwörter, auf Geminaten in ihrer Mitte, sowie auf die Verlängerung der Vokale hinweisen. Man kann annehmen, dass diese Erscheinungen nicht vom Entleihen sprechen, sondern ein Resultat der inneren Entwicklung der Sprache sind, ein Ergebnis des Strebens nach einer genauen und ausdrucksvollen Wiedergabe der Schalle durch sprachliche Mittel. In estnischen onomatopoetischen Wörtern kommt die Konsonantverbindung (*kl, kr, pl, pr, tr*) am Anfang der Schallwörter als Abweichung von den üblichen Strukturregeln häufig vor. Die überwiegende Mehrheit estnischer onomatopoetischer Verbalwurzeln besteht aus einem Konsonant, einem kurzen Vokal und einem Konsonant. Die Ergänzung solcher Wurzeln durch verschiedene Strukturelemente ergibt neue Strukturtypen. Schon nach den «reinen» Strukturformeln kann man einige charakteristische quantitative Züge des Schalles (so die Abgerissenheit, die ununterbrochene Dauer, das Momentane, teils auch die Intensität) erkennen. Die Verba mit einem Einzelkonsonant in der Mitte bezeichnen immer ununterbrochene und dauernde eintönige Schalle. Ein geminierter Konsonant in der Mitte des Verbums deutet auf die ununterbrochene Dauer und grössere Intensität des Schalles hin. Die Konsonantverbindungen in der Mitte der Schallwörter geben die Abgerissenheit oder das Momentane des Schalles wieder. Die Schallverba, die anhaltende Schalle wiedergeben, haben in der ersten Silbe meist einen langen Vokal oder einen Diphthong.

*Institut für Sprache und Literatur
der Akademie der Wissenschaften
der Estnischen SSR*

Eingegangen
am 15. Nov. 1965